VANHAT KASVIT FREDRIKA RUNEBERGIN PUUTARHASSA

Aaja Peura 10.9. 2014

FREDRIKAN PUUTARHA

Porvoon Runebergin kotimuseon puutarha on vanhin säilynt historiallinen kaupunkipuutarha. Puutarhasta on 1800-luvulta asti yksittäisistä kasveista säilynt yksityiskohtaisia dokumentteja ja siellä on säilynt useita aitoja vanhoja kasvilajikkeita.

Puutarha oli kansallisrunoilijamme J.L. Runebergin puolison Fredrikan silmäterä aikoinaan. Fredrikalla oli monia kontakteja aikansa puutarhanharrastajiin ja hän itse harrasti laajaa kirjeenvaihtoa.
Hänen puutarhatyylinsä edustaa *gardenesque*-tyyliä parhaimmillaan. *Gardenesque* tuli muotiin juuri hänen elinaikanaan.

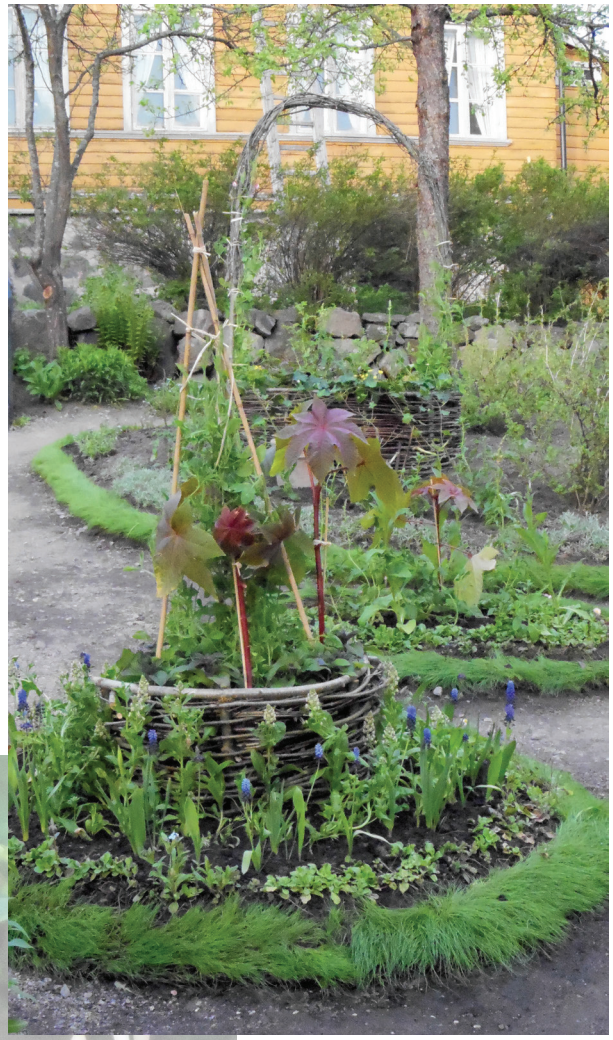

Museota ja puutarhaa tulee käsitellä kokonaisuutena.

VANHAT KASVIT FREDRIKA RUNEBERGIN PUUTARHASSA

Puutarhan kasveista on säilynyt aikalaisdokumentteja, ja jatkumona dokumentteja nykypäivään asti.

VALOKUVAT

INTENDENTTIEN DOKUMENTIT
Karin Allardt Ekelundin väitöskirja Fredrikasta

FREDRIKAN KIRJEENVAIHTO

SEKÄ

JOHAN LUDVIG RUNEBERGIN ETTÄ
FREDRIKA RUNEBERGIN PAINETUT TEOKSET

Ote Fredrika Runebergin reseptikirjasta, Porvoon museo 2003

Puutarhakäytävien rikkaruohoille
50-60 kannulliseen vettä sekoitetaan 20 naulaa sammutamatonta kalkkia ja 2 naulaa rikkiä. Jos käytävät kastellaan tällä liuoksella ei moneen vuoteen ilmesty rikkaruohoja.

VANHAT KASVIT FREDRIKA RUNEBERGIN PUUTARHASSA

VALOKUVAT

Vanhoja valokuvia tarkastellaan kirjaimellisesti suurennuslasin kanssa, ja “löytöjä” sovitellaan nykyiseen tilanteeseen.

Puutarhan tärkeimmät piirteet ovat säilyneet muuttumattomina nykypäiviin saakka.

Merkittävä osa sisäkasveistakin on säilynyt meidän päiviimme.

Från Runebergs hem i Borgå Salen.
Runebergin kodista Porvoossa Sali.

VANHAT KASVIT FREDRIKA RUNEBERGIN PUUTARHASSA

INTENDENTTIEN DOKUMENTIT

Karin Allardt Ekelundin väitöskirja Fredrikasta

J.L.Runebergin koti Porvoon empirekaupunginosassa on ollut museona vuodesta 1882.

Valtio lunasti kodin irtaimistoineen vain vuosi Fredrika Runebergin kuoleman jälkeen. Jo elinaikanaan Runebergit vuokraavat osan talostaan lehtori J.E. Strömbergin perheelle ja J.E. Strömborgista tuli sittemmin kotimuseon ensimmäinen intendentti, hänen tyttärestään Idasta seuraava intendentti vuodesta 1901 kuolemaansa asti vuoteen 1952. Idan seuraajaksi museon intendenttinä tuli sisarentytär Karin Allardt Ekelund, joka toimi virassaan vuoteen 1965. Kaikki museonhoitajat dokumentoivat puutarhaa ja sen kasveja.

Esimerkiksi Ida Strömborgin kirjoituksessa ”Historik över trädgården åren 1852 - 1940” luetellaan useita sipulikasveja. Puutarhassa kasvoi ”scylla, pärlhyacinter, tulpaner och gul, blå och vit crocus” siis scilloja, helmililjoja, tulppaaneita ja krookuksia. Lisäksi kasvoi kerrannaisia valkoisia narsisseja.

Taustalla osa puutarhan kartasta Ida Strömborgin ajalta.

VANHAT KASVIT FREDRIKA RUNEBERGIN PUUTARHASSA

FREDRIKAN KIRJEENVAIHTO

Esimerkiksi *Dahlia × hortensis*, dahlia

Dahliat ovat hyvin merkittävä osa Fredrikan puutarhan ulkoasua, ja niistä tulee erityisen hyvin huolehtia.

Kirjeessään Walterille 1869 Fredrika kertoo, että hänen suunnittelemansa pyöreä kukkamaa on valmis ja hän aikoo omaksi ilokseen istuttaa dahliota (georginer) koko rivin lankkuaidan viereen.(Brev till Walter s. 264) Luennollaan Kankaisissa myös dahlioihin erikoistunut kasvikeräilijä Pasi Hurtèn kertoi, että ensimmäiset dahliat yleistyivät Suomessa 1870-luvulla (5.5. 2013), eli tässäkin asiassa Fredrika on ollut aikaansa edellä. Helsingissä on myyty ”georginer i rötter” jo vuonna 1852.

Kirjeessään Kroksnäsista Mimmi Rotkirchille Fredrika mainitsee että kahdessa daaliassa (georginer) on kummassakin kukkansa: vackert gredelin eller carmosin snarare (pikemminkin karmosiininpunainen), molemmat yksinkertaisia (båda enkla).
(myös Allard Ekelund 1945, 239)

JOHAN LUDVIG RUNEBERGIN
ja FREDRIKA RUNEBERGIN PAINETUT TEOKSET

O, måtte snart vi se hvarannan åter!
Må denna krans ett heligt vittne bli,
Att ej af skiljsmässan åtskiljes vi,
Att minnet ej förvissnar, fast det gråter.

- Fredrika 1825 -

Myosotis sylvatica, förgätmigej, puistolemmikki, forget-me-not

Lemmenkukka kukkii myöhäisestä keväästä varhaiseen kesään viehkoin, sinisin kukin. Seuraavan vuoden kukat tulee kylvää jo edellisvuoden syksyllä. Se näyttää kauniilta, missä tahansa kukkiikin, ja se on kasvi, johon Fredrikan aikana liitettiin paljon symbolista arvoa. Kun kouluvuosi 29.4 1825 Salmbergin laitoksessa loppui, kirjoitti Fredrika ystävälleen Amelie Lundahlille runon, jonka hän reunusti hiuksistaan muodostetulla seppeleellä ja maalatuilla ruusuilla ja lemmenkukilla.

”Oi, pian yhteen kun taas matka tois!
Seppele tää ois pyhä viesti meille,
ei ero meitä veisi koskaan eri teille,
ei muisto kuihtuis, itkeä vain vois!
(Allard Ekelund 1945,39)

Nuoruusvuosinaan Runeberg kirjoittaa runon lemmenkukista, joka viittaa Fredrikaan. (Allard Ekelund 1945,58)

Lemmenkukka puolustaa paikkaansa puutarhassa, minne tahansa haluaakin asettua, joten sen voi antaa vapaasti siementää itse itsensä. Jos sen haluaa tiettyyn paikkaan, kesällä kerättyjä siemeniä voi kylvää syksyllä. Ennen kylvämistä istutuspaikka tulee puhdistaa rikkaruohoista vaikka haralla. Jos syksy on kuiva, istutuspaikka tulee kastella hyvin jo edellisenä päivänä. Istuttaessa maahan tulee vetää muutaman sentin syvyisiä rantuja 15 cm välein. Siemenet ripotellaan rantuihin ja peitetään mullalla. Jos tarvitaan, kylvös tulee harventaa niin, että taimiväli on n. 15 cm. Nuoria taimia tulee kastella säännöllisesti. Aurinkoinen tai puolivarjoisa paikka.

VANHAT KASVIT FREDRIKA RUNEBERGIN PUUTARHASSA

Fredrika istutti puutarhaansa leimujen viereen ukonhattuja, joista hän myös käytti nimeä ”eukko veneessä”(gumman i båt)

Athyrium filix-femina,
hiirenporras

Fredrikan tiedetään hyödyntäneen kieloja ja näin tehdään museolla edelleen Runebergin päiväksi

Bellis perennis, tusensköna, kaunokainen

Puutarhassa on ollut kaunokaisia, ja ne kuuluvat sinne.

Vaikka maahumala vaikuttaakin olevan “vain rikkakasvi”, se on luultavammin Fredrikan jäljiltä, ja ollut tärkeä reunus- ja koristekasvi puutarhassa.

Fredrikakin kertoo kirjeessään Walterille ensimmäisistä sinivuokoista ja sinivuokkojen nupuista.(Brev till Walter s. 26, s. 28, s.294, s.296)

Hemerocallis fulva
päivänlilja

Hesperis matronalis,
tarha-illakko

VANHAT KASVIT FREDRIKA RUNEBERGIN PUUTARHASSA

Lavatera thuringiaca
harmaamalvikki,

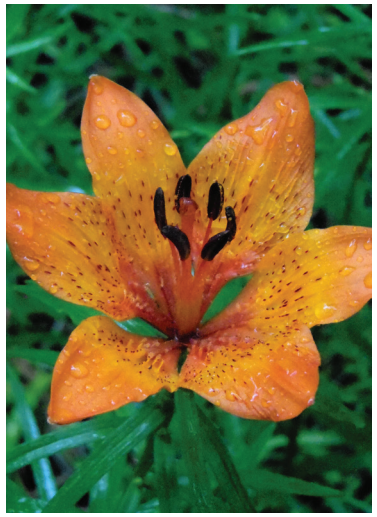

Lilium bulbiferum,
ruskolilja

Ruskolilja on luonnonvarainen kasvi jo Ranskan alueella. Se on yksi vanhimpia puutarhakasveja ja jo 1500-luvulla yleisimmin kuvattuja liljoja.(Elliot 2005,82) Fredrika Runeberg on kasvattanut ruskoliljaa puutarhassaan ja kuvannut sitä kirjoituksissaan.

Lilium martagon
varjolilja

Malva moschata
myskimalva

Mentha gentilis
jalominttu

Paavo Höijerin mukaan tämä minttu on aina ollut puutarhassa ja on yksi Fredrikan istuttamista kasveista.

Paeonia officinalis
Monessa lähteessä mainitaan valkoinen pioni, jonka Fredrika sai miniältään Linalta Tanskasta

Ei ole tietoa siitä, että Fredrikalla olisi ollut ritarinkannuksia, ja tämä erittäin koristeellinen kasvi sinisine kukkineen tuotiin puutarhaan puutarharemontin jälkeen 2004

LISTAUSTA MUISTA FREDRIKAN AJAN KASVEISTA

Papaver orientalis, idänunikko
Phlox stolonifera, rönsyleimu
Rheum rhabarberum x cultorum, tarharaparperi
Rumex patientia, spenatskräppa, pinaattihierakka
Saponaria officinalis "rosea plena",rohtosuopayrtti
Solidago canadensis, tarhapiisku
Veronica chamaedrys, nurmitädyke
Viola odorata, tuoksuorvokki
Viola tricolor, keto-orvokki

PUUVARTISET

MUSTAMARJAORAPIHLAJA
OMENA
LUUMU
PÄÄRYNÄ
JASMIKE
PUNA- JA VALKOHERUKKA
KARVIAINEN
RUUSUT
KELTAVADELMA JA VADELMA
LUMIANGERVO
PIHASYREENI

JNE

KASVIKUULUTUKSET

Ensin järjestettiin lehdistötilaisuus missä “julkistettiin” museon toiveet saada takaisin Fredrikan kasveja. Yhteydenottoja tuli useita. Kasveja haettiin kahtena päivänä, ja ne päivät olivat kuin paluuta Fredrikan henkilöhistoriaan.

ESIMERKKI

Paavo Höijerin haastattelussa 26.7 2012 ilmeni, että puutarhassa on ollut keltaista päivänliljaa, joka sittemmin on tukehtunut. Mm tämän kasvin perään “kuulutettiin” lehdistötilaisuudessa 27.7, ja huutoon vastasi Astrid Zetterström Östersundomista. Perjantaina 21.9 kasvi haettiin, istutettiin väliaikaisesti ns. varamaahan, ja takaisin omalle paikalleen keväällä 2013.

JA MUUTAMIA ESIMERKKEJÄ KASVEISTA, JOITA SAATIIN KUULUTUSTEN KAUTTA

Alcea rosea, stockros,tarhasalkoruusu, hollyhock

Campanula latifolia, hässleklocka, ukonkello, milky bellflower

Dianthus barbatus, borstnejlika, harjaneilikka, sweet william

Dicentra exima (syn. *Lambrocapnos eximia)*, löjtnantshjärta(furirhjärta), kevätpikkusydän, wild bleeding heart

Lychnis chalcedonica, brinnande kärlek/studentnejlika, palavarakkaus, maltese cross

Lychnis coronaria, purpurklätt, harmaakäenkukka, rose campion
Molemmat kuuluvat aikakuden tyyliin, eivät ole palautuksia

Polemonium caeruleum, blågull, lehtosinilatva, jacob´s ladder
Tyyliin kuuluva; ei ole palautus

Primula auricula, vildaurikel, kultaesikko, auricula
Tyyliin kuuluva, ei palautus

Vinca major, stor vintergröna,isotalvio

Myöstin yksinkertaiset kasvit ovat Fredrikan mukaisia

Koululaisryhmät pääsevät puutarhaan opastetuille kierroksille 30 euron opasmaksusta, kunhan opastuksen tilaa etukäteen.

Koko museo on kuin astuisi kansallisrunoilijamme elämään, ja on jo sellaisenaan elämys.

Museon pihalla on pieni nurkkaus, missä on järjestetty pienimuotoista istutus- ja ruukutustoimintaa lapsille. Toiminta on ollut suosittua.

Vanhat kuvat Porvoon Museon kokoelmista

KIITOS